

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
ғылыми журналдарын жариялау этикасы**

АЛҒЫ СӨЗ

Осы университеттік ғылыми журналдарға арналған жарияланым этикасының стандарты ғылыми журналдарға арналған жариялау этикасының негізгі нұсқаулары мен нормаларын қамтамасыз етеді және ғылыми редактор, редакциялық алқа мүшелері және ғылыми мақалалардың авторлары мен рецензенттер арасындағы қарым-қатынасты реттеуге арналған.

Осы стандарттың мақсаты ғылыми редакторлар, рецензенттер, ғылыми мақалалар авторлары, жауапты хатшылар, ғылыми журналдардың редакциялық алқасының мүшелері өзара әрекеттесу процесінде басшылыққа алатын ғылыми этика қағидалары мен нормаларын белгілеу болып табылады.

Жарияланым этикасы стандартының мақсаты – ҚазҰУ-дың ғылыми журналдарында жарияланымның моральдық-этикалық аспектілерін және басылым процесіне барлық қатысушылардың жауапкершілігін атап өту.

1. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

1.1. Бұл басылым этикасының стандарты әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың (бұдан әрі – Университет) ғылыми журналдарында жариялау этикасының негізгі қағидалары мен нормаларын анықтайды.

1.2. Стандарт баспагердің, ғылыми редактордың, редакциялық алқа мүшелерінің, ғылыми мақалалардың авторлары мен рецензенттердің басылым процесіндегі қарым-қатынасын реттейді.

1.3. Бұл стандарт ғылыми редакторлардың, редакциялық алқа мүшелерінің, рецензенттер мен авторлардың мінез-құлық ережелерін анықтайды; мүдделер қақтығысын анықтау бойынша шаралар; әдепсіз мінез-құлық, мақалаларды кері қайтарып алу және түзету нұсқаулары, түзетулер мен теріске шығаруларды жариялау.

1.4. Бұл стандарт Қазақстан Республикасының «Ғылым туралы» Заңына, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына, Білім және ғылым сапасын қамтамасыз ету комитетінің ғылыми жарияланымдарға енгізуге қойылатын талаптарына, ғылыми қызмет нәтижелерін жариялауға ұсынылатын басылымдар тізімінде және Жариялану этикасы комитетінің (COPE) талаптарына, Scopus (Elsevier) журналдарын жариялаудың этикалық принциптеріне, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ғалымының Этика кодексіне, ҚазҰУ Жарғысы мен Корпоративтік этика кодексіне сәйкес әзірленген.

1.5. ҚазҰУ университетінің ғылыми журналының әрбір авторы, ғылыми редакторы, рецензенті, жауапты хатшысы, редакциялық алқасының мүшесі басылым этикасының қағидаларын, нормалары мен стандарттарын қатаң сақтауға міндетті. Ғылыми журналдарды жариялаудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін де, жариялау процесіне қатысушылар арасында сенім мен құрметті қалыптастыру үшін де этикалық принциптерді сақтау маңызды.

2. ШАРТТАР МЕН ТҮСІНІКТЕР

2.1. Жариялану этикасы (жариялау этикасы) – басылым процесіне қатысушылардың: авторлардың, рецензенттердің, ғылыми редактордың, редакциялық алқа мүшелерінің және баспаның ғылыми еңбектерді журналдарда жасау, тарату және пайдалану кезіндегі кәсіби мінез-құлық нормаларының жүйесі.

2.2. Ғылыми этика – бұл ғылыми қоғамдастық белгілеген және мойындаған мінез-құлық нормалары, ғылыми және зерттеушілік қызметпен айналысатын ғалымдардың этикалық мінез-құлық ережелері.

2.3. Ғылыми этика принциптері – ғылыми этиканың негізі болып табылатын ғылыми зерттеу нәтижелерін ұсынудағы ғылыми адалдық принциптері.

2.4. Ғылым журналы- ғылыми, педагогикалық қызметкерлер мен студенттерге, сондай-ақ қалың оқырман қауымға арналған сараптамалық бағалау (бірлескен шолу) негізінде теориялық және қолданбалы зерттеулердің нәтижелері жарияланатын мерзімді басылым.

2.5. Баспагер – ғылыми журналдарды шығаратын заңды тұлға. ҚазҰУ-дың ғылыми журналдарын шығарушы әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті.

2.6. ҚазҰУ-дың ғылыми журналдары 5 халықаралық ағылшын тіліндегі ғылыми журналдар: «International journal of Mathematics and Physics», «International journal of Biology and Chemistry», «Physical Sciences and Technologies», «Central Asian Journal of Social Sciences and Humanities» және «Interdisciplinary Approaches to Medicine», ҚазҰУ хабаршысының барлық сериялары, сонымен қатар ғылыми журнал «Ашық жүйелер эволюциясындағы мәселелер журналы».

2.7. Этикалық емес мінез-құлық – жариялау процесінің бір немесе бірнеше қатысушыларының қабылданған нормаларды, ғылыми этика принциптерін бұзатын, үшінші тұлғаларға және/немесе ұйымдарға теріс салдары бар мінез-құлық, сондай-ақ нормалар мен стандарттарға сәйкес келмейтін мінез-құлық. ғылыми журналдарды жариялау этикасы. Сондай-ақ, жариялау процесінің бір немесе бірнеше қатысушылары өз қолжазбаларына шолулар берген, шарттық және/немесе жалған рецензиялар ұйымдастырған, ғылыми зерттеу нәтижелерін жариялау үшін агенттік қызметтерін пайдаланған, авторлар құрамын бұрмалаған жағдайларда мінез-құлық әдепсіз деп танылады. , псевдоғылыми зерттеулерді жариялауға, қолжазбаның материалдарын автор(лар)дың келісімінсіз басқа журналдарға/басылымдарға беруге, автор(лар)дың материалдарын үшінші тұлғаларға беруге, авторлық құқық пен құпиялылық қағидаттарын бұзуға; дәйексөзді манипуляциялауға бағытталған іс-шараларды жүзеге асырады.

2.8. Ғылыми этика принциптерін бұзу – ғылыми этиканың қабылданған қағидаларын сақтамау.

2.9. Мүдделер қақтығысы – тұлғаның (адамдар тобының) жеке және/немесе өзге де мүдделері шешім қабылдауға әсер етуі, осылайша жариялау процесінің қатысушы(лар)ының, үшінші тұлғалардың мүдделеріне нұқсан келтіруі мүмкін жағдай, қоғам және/немесе ұйым (- шұңқырлар), оның ішінде осы тұлғаның жұмыс берушісі (адамдар тобы).

2.10. Ғылыми редактор – журналдың редакциялық алқасын басқаратын және рецензия және ғылыми редакциялау нәтижелері бойынша қолжазбаны басып шығаруға қатысты түпкілікті шешімді қабылдайтын редакциялық алқаның мүшесі.

2.11. Журналдың редакциялық алқасы (редколлегия) болып табылады, журналға ғылыми басшылықты жүзеге асыру, журналдың редакциялық саясатын анықтау және бақылау, сондай-ақ журналдың тұрақты нөмірлерін бекіту және басып шығару процесін ұйымдастыру.

2.12. Журналдың редакциялық алқасы – ғылыми редакторға, жауапты хатшыға және редакция алқасының басқа мүшелеріне қатысты жалпылама атау.

2.13. Жариялану процесі – қолжазбаны қабылдау, рецензиялау, ғылыми редакциялау және баспаға дайындау, ғылыми мақалаларды журналдың келесі немесе келесі нөмірінде жариялау.

2.14. Автор(лар) – зерттеу жұмысының тұжырымдамасына, ғылыми ресімделуіне, орындалуына және түсіндірілуіне үлкен үлес қосқан және ғылыми мақаланы жасауға қатысқан адам немесе адамдар тобы (ұжым).

2.15. Түпнұсқа мәтін – басқа тілден қабылданбаған және аударылмаған, өз бетінше шығармашылық, зерттеу жұмыстары нәтижесінде жасалған түпнұсқа мәтін.

2.16. Қолжазба – бұрын жарияланбаған автордың журналдың редакциясына жариялау үшін жіберілген ғылыми жұмысы.

2.17. Ғылыми мақала – бұрын жарияланбаған және автордың жаңа әзірлемелері, тұжырымдары мен ұсыныстарын қамтитын ғылыми зерттеудің теориялық, эксперименттік немесе аналитикалық қызметінің соңғы немесе аралық нәтижелері. Бұл сонымен қатар бұрын жарияланған ғылыми зерттеулерге шолу мақаласы. Ғылыми мақаланың құрылымы, әдетте, тақырыптан, рефераттан, түйінді сөздерден, негізгі позициядан, кіріспеден, материалдар мен әдістерден, нәтижелерден, талқылаудан, қорытындыдан, қаржыландыру туралы ақпараттан (бар болса), пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

2.18. Фальсификация (латын тілінен аударғанда) – жалғанды (шынайы) саналы түрде бұрмалау, қолдан жасау, ауыстыру.

2.19. Мәліметтерді бұрмалау (бұрмалау) – оқу жұмысында, ғылыми зерттеулерде қажетті нәтиже алу үшін ақпараттың өзгеруі.

2.20. Фабрикация (Құрастыру) - дәлелденбеген немесе шындыққа сәйкес келмейтін деректерді ғылыми жұмыстарда және/немесе басқа жұмыстарда ұсыну және пайдалану.

2.21. Жалған авторлық- жалған анонимизация, псевдоанонимдеу, алдау, авторды ойнау.

2.22. Жалған бірлескен авторлық– ұжымға ғылыми жұмыстардың (мақалалар, баяндамалар, монографиялар және т.б.) авторларын, марапаттарға, стипендияларға, гранттарға өтінімдерді, ғылыми жұмысқа, зерттеулерге үлес қоспаған тұлғаларды және т.б.

2.23. Басылымның қайталануы – автордың жарияланған зерттеулері негізінде шағын өзгерістермен, тақырыпты өзгертумен, аннотациямен, мақала мәтінінің бір бөлігін және т.б. немесе мақаланың басқа тілге аударылған мәтіні, сондай-ақ оларды қайталау кезінде бұрын орындалған зерттеулер туралы ақпаратты жасыру; баспаны, журналдың редакторын ескертпестен қайта жариялау және/немесе ғылыми жұмысты негізсіз өз бетінше алу.

2.24. Басқа адамдардың нәтижелерін иемдену – ғалымның немесе ғалымдар тобының лайықсыз немесе заңсыз пайда алу үшін жасайтын әдейі алдау.

2.25. Плагиат - бөтеннің, алынған мәтінді, идеяларды, шынайы авторлығын көрсетпей (дереккөздеріне сілтеме жасамай) өз шығармасындай пайдалану немесе шығарманың дербестігіне күмән тудыратын нысанда және көлемдегі сілтемелері бар алынған материалдарды пайдалану орындалды. Сілтемені бұрмалау да плагиаттың бір түрі болып саналады. Плагиат Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасын бұзу болып табылады және заңды жауапкершілікке әкеп соғады.

2.26. Автоплагиат - автордың өз туындысын бұрын жарияланғанын көрсетпей, ішінара немесе толығымен қайталап жариялауы.

2.27. Ғылыми жұмысты рецензиялау – ғылыми жұмыстың сапалы, дұрыстығы мен сенімділігін қамтамасыз ету мақсатында бір саладағы ғалым-мамандардың ғылыми еңбектерін (мақалалар, монографиялар, грантқа өтінімдер, жобалар және т.б.) қарастыру рәсімі. нәтижелерінің тұсаукесері.

2.28. Рецензент – ғылыми еңбектерге сараптама жүргізуге уәкілетті, белгілі бір ғылыми білім саласындағы ғалым-маман.

2.29. Ғылыми жұмыстардың сараптамасы – кейіннен шешім қабылдау және таңдау мақсатында сарапшылардың (рецензенттердің) пікіріне негізделген ғылыми жұмыстың бағасын алу процесі.

2.30. Мақаланы кері қайтарып алу – оқырмандарды елеулі қателер немесе қате деректер бар жарияланымдар туралы ескерту, сондай-ақ олардың қорытындыларына сенуге болмайтынын ескерту рәсімі. Жарамсыз деректер зерттеудегі адал қателіктің немесе дұрыс емес әрекеттердің нәтижесі болуы мүмкін.

2.31. Қателік (қате басып шығару) – басып шығарылған мәтіндегі қате, әдетте жазатайым оқиғаның нәтижесі. Негізінде қате жазу нәтижесінде сөздегі әріптердің реті бұзылып, сөзден бір әріп жоғалып, артық әріп қосылады немесе бір әріп екіншісімен ауыстырылады.

2.32. Түзету (түзету) – ғылыми жұмыс мәтініндегі қателерді, орфографиялық, грамматикалық, стильдік тыныс белгілерін түзету.

2.33. Авторлық тиесілігі – ғылыми еңбектерде, өтініштерде, сауалнамаларда және ғылыми марапаттарға, стипендияларға, гранттарға

арналған басқа да құжаттарда көрсетілген ғалымның институттық тиістілігі, жұмыс орны.

3. БАСПА ҚЫЗМЕТІНДЕГІ БАСЫЛЫМ ЭТИКАСЫНЫҢ ПРИНЦИПТЕРІ

ҚазҰУ-дың ғылыми журналдарын шығарушы өз қызметінде әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың ғылыми журналдары үшін жарияланым этикасының келесі іргелі қағидаттарын басшылыққа алады:

3.1. Редакциялық алқаның, ғылыми редакторлардың, рецензенттер мен авторлардың басылым этикасы стандартына сәйкес этикалық қағидаларды жүзеге асыруына жағдай жасайды.

3.2. ҚазҰУ-дың ғылыми журналдарына арналған Жариялану этикасы стандартының талаптарын бұзудың алдын алуға, оның ішінде шағым(дарды) қарау кезінде журналдың редакциялық алқасына қолдау көрсету арқылы үлес қосу.

3.3. Әрбір ҚазҰУ журналының редакциялық саясатының қағидаттарына сәйкес ашық қолжетімді ақпаратқа қатысты мәліметтерді қоспағанда, жариялау үдерісіне қатысты барлық ақпараттық деректердің құпиялылығын қамтамасыз етеді.

3.4. Редакцияға ғылымилық, объективтілік және ашықтық қағидаттарына сәйкес, сондай-ақ рецензия нәтижелері негізінде журналда жариялау үшін авторлық шығармаларды еркін таңдау мүмкіндігін береді.

4. РЕДАКЦИЯ КЕҢЕСІНІҢ БАСЫЛЫМ ЭТИКАСЫНЫҢ ПРИНЦИПТЕРІ.

4.1. Журналдың редакциялық алқасы редакцияға келіп түскен қолжазбалардың қайсысын жариялау керектігі туралы түпкілікті шешімді ресімдеу талаптарына сәйкестігін тексеру нәтижелері және рецензия нәтижелері бойынша қабылдайды.

4.2. Қолжазбаны басып шығару туралы шешім қабылдау кезінде редакторлар журналдың редакциялық саясатын басшылыққа алады және ғылыми және/немесе жариялау этикасын бұзу, плагиат және авторлық құқықты бұзу фактілері бар қолжазбаларды басып шығаруға жол бермейді.

4.3. Редакторлар қолжазбаның (лар) авторы (лар) ұсынған журналда жарияланымды жариялау/бас тарту туралы шешім қабылдауға жауапты.

4.4. Алынған деректердің ғылыми және/немесе жариялау этикасының қағидаларын, нормаларын, стандарттарын бұзу, заңсыз әрекеттер, эксперименттік қателер нәтижесінде алынған деректердің сенімсіздігі және/немесе алынғандығы туралы теріске шығаруға болмайтын дәлелдер болса, редакция мақаланы кері қайтарып алу рәсімін жүргізуі керек. табылды, мақала бұрын басқа басылымдарда тиісті рұқсатсыз немесе негізсіз жарияланған, мақала плагиат болып табылады, мақалада этикаға жатпайтын зерттеулер туралы ақпарат бар.

4.5. Редакция қолжазбаларды нәсіліне, жынысына, жыныстық бағдарына, діни сеніміне, этникалық шығу тегіне, азаматтығына, автордың саяси көзқарасына және коммерциялық көзқарастарына қарамастан интеллектуалдық мазмұнына қарай бағалайды.

4.6. Журналдың редакциялық алқасы ұсынылған қолжазбалар туралы ақпаратты тиісті автордан, әлеуетті рецензенттерден және баспадан басқа ешкімге жария етпеуі керек. Қарауға жіберілген кез келген қолжазба құпия құжат болып саналады. Қолжазбалар ешқашан көрсетілмеуі немесе үшінші тұлғалармен талқыланбауы керек.

4.7. Басылымнан бас тартылған қолжазба автор(лар)дың жазбаша келісімінсіз редакциялық алқа мүшелерінің жеке зерттеулерінде пайдаланылмайтынына редакциялық алқа кепілдік береді.

4.8. Егер ол зерттеу нәтижелерімен байланысты автормен және/немесе ұйыммен қандай да бір бәсекелестік қарым-қатынаста болса немесе басқа да мүдделер қайшылығы болса, редакторлар қолжазбаны қараудан бас тартады.

4.9. Редакция мақаланы жариялау процесінің барлық қатысушыларынан мүдделер қақтығысын ашуды талап етуі керек.

4.10. Қолжазбаның мазмұнына қандай да бір мүдделер қайшылығы туындаған жағдайда, редакция алқасының мүшесі бұл туралы ғылыми редакторды хабардар етуге міндетті, содан кейін ғылыми редактор қолжазбаның шолуын редакциялық алқаның басқа мүшесіне жібереді, ол қолжазба авторларымен (авторларымен) мүдделер қайшылығы бар.

4.11. Журналдың редакциялық алқасы ғылыми журналды дамыту мен жетілдіруге, пікір еркіндігі қағидаттарын сақтауға, журнал авторлары мен оқырмандарының кәсіби ғылыми қажеттіліктерін қанағаттандыруға жауапты.

4.12. Журнал редакторлары қолжазбаны жариялау/бас тарту туралы шешімге журналдың автор(лар), рецензент және баспагерінің коммерциялық және/немесе басқа да мүдделерінің ықпалына жол бермеуі керек.

4.13. Ғылыми және/немесе жариялау этикасының стандарттарын, нормалары мен қағидаттарын бұзу, әдепсіз мінез-құлық, плагиат, өзін-өзі плагиат, шектен тыс өзіне сілтеме жасау және мүдделер қақтығысының белгілі белгілері бар қолжазбаны жариялауға журнал редакторлары жауапты.

4.14. Редакция немесе редакция алқасы мүшелерінің бірі бұзушылық фактілерін анықтаған жағдайда стандарттар, нормалар мен принциптер ғылыми және/немесе жариялау этикасы Журналдың редакторы редакциялық алқаның шешімі негізінде жарияланымнан бас тарту рәсімін жүзеге асыруға міндетті.

4.15. Егер редакция тұлғадан (тұлғалар тобынан) толық аты-жөні, байланыс деректері (ұялы телефон нөмірі, пошталық мекенжайы және электрондық пошталық мекен-жайы), көрсете отырып бұзушылық фактілері стандарттар, нормалар мен принциптер ғылыми және/немесе жариялау этикасы, әдепсіз мінез-құлық қолжазба авторларының (авторларының) немесе ҚазҰУ журналында бұрын жарияланған мақала(лар) бойынша журнал редакторлары шағым(дарды) қарастырып, қағаз және/немесе электронды түрде жауап беруге міндетті; ғылыми редактордың немесе оны алмастыратын тұлғаның қолы қойылады, шағым(тар) редакцияға келіп түскен күннен бастап

күнтізбелік 30 күннен аспайтын мерзімде өзінен шағым(лар) келіп түскен тұлғаға (тұлғалар тобына) беріледі.

4.16. Олар анонимді түрде келіп түскен талап-арызға(лар) жауап жібере отырып, қарауға және дайындауға жатпайды.

4.17. Редакциялар тұлғаның (адамдар тобының) шағымына (таразыларына) қатысты негізді шаралар қабылдауға міндеттенеді. бұзушылық фактілері стандарттар, нормалар мен принциптер ғылыми және/немесе жариялау этикасы, әдепсіз мінез-құлық қолжазбаның немесе бұрын ҚазҰУ журналында жарияланған мақалалардың авторы(лар).

4.18. Шағымда көрсетілген дәлелдер расталған жағдайда, редакция қолжазбаны жариялаудан бас тартуға және осы қолжазбаны басып шығару бойынша автор(лар)мен одан әрі ынтымақтастықты тоқтатуға немесе бұрын жарияланған мақаланы кері қайтарып алу рәсімін жүргізуге құқылы. ҚазҰУ журналында.

5. ҒЫЛЫМИ БАСЫЛЫМ АВТОРЫНЫҢ БАСЫЛЫМ ЭТИКАСЫНЫҢ ПРИНЦИПТЕРІ

5.1. Автор(лар) журналдың редакциясына мақаланың қолжазбасын ұсынады және оның бұрын жарияланбағанына, ұсынылмағанына және басқа басылымдарда жариялау қарастырылмағанына кепілдік береді.

5.2. Қолжазбаны бір уақытта бірнеше журналға басылымға жіберуге жол берілмейді және жарияланымның этикалық нормаларын бұзу болып саналады.

5.3. Автор(лар) қолжазбада ұсынылған зерттеу нәтижелерінің тәуелсіз және түпнұсқа жұмыс екендігіне және қолжазбаны қарау және/немесе шолу процесінде анықталуы мүмкін қате алымдар (плагиат) жоқтығына кепілдік береді.

5.4. Егер қолжазбада нәтижелері көрсетілген және сипатталған зерттеуді бірнеше авторлар жүргізген болса, авторлар тізімінде бірінші болып негізгі автор болып табылатын тұлға көрсетіледі.

5.5. Зерттеуге елеулі үлес қосқан тұлғалар бірлескен авторлар ретінде көрсетілуі керек.

5.6. Тиісті автор барлық бірлескен авторлардың қолжазбаға қосылуын қамтамасыз етуі керек.

5.7. Қолжазбада көрсетілген барлық авторлар қолжазбаның мазмұнына жауапты.

5.8. Корреспонденция үшін автор басқа авторлар мақұлдаған қолжазбаны редакцияға ұсынуы керек.

5.9. Мүмкіндіктері бар мақаланы жариялауға автор(лар) жауапты бұзушылықтар стандарттар, нормалар мен принциптер ғылыми және/немесе жариялау этикасы, этикалық емес мінез-құлық, плагиат, өзін-өзі плагиат, шектен тыс өзін-өзі цитаталау, ойдан шығару, бұрмалау, бұрмалау, жалған авторлық, жалған авторлық, қайталау, мүдделер қақтығысы, алдау.

5.10. Басқа адамдардың шығармаларының үзінділерін пайдаланған және/немесе басқа авторлардың мәлімдемесін алған жағдайда, міндетті түрде дереккөзді көрсете отырып, қолжазбада библиографиялық анықтамалар ресімделеді.

5.11. Кез келген нысандағы плагиат (түсіндірілмеген дәйексөздер, зерттеу нәтижелерін/нәтижелерін, мәтінді, басқа тұлға(лар)дың идеяларын қайталау немесе иемдену) этикалық емес және қабылданбайтын әрекет болып табылады.

5.12. Жариялау процесінің кез келген кезеңінде жұмыста қателер мен дәлсіздіктер анықталған жағдайда автор(лар) бұл туралы ғылыми редакторға дереу хабарлауға және қателерді жоюға немесе түзетуге көмек көрсетуге міндеттенеді және Erratum жариялауға міндеттенеді немесе тиісті ескертулері бар Түзету, ал түзетуге болмайтын өрескел қателер анықталған жағдайда – жарияланымды кері қайтарып алу.

5.13. Автор(лар) қолжазбаның библиографиялық тізімінде зерттеу барысында өзі пайдаланған және зерттеу нәтижелеріне елеулі әсер еткен ғылыми және басқа да дереккөздерді дұрыс көрсетуге міндеттенеді. қолжазба.

5.14. Рецензент(лер), ғылыми редакторы, журналдың редакциялық алқасының мүшесінің қолжазбада берілген пікіріне күмәнданатын болса, автор(лар) қолжазбада келтірілген идеяларды, нәтижелерді және/немесе фактілерді дәлелдеу үшін қосымша материалдарды ұсынуға міндетті зерттеу нәтижелерінің шынайылығы және/немесе сенімділігі.

5.15. Автор(лар) қолжазбаны бағалау мен түсіндіруге әсер етуі мүмкін мүдделер қақтығысын ашып көрсетуі керек.

5.16. Автор(лар) зерттеуге(лерге), қолжазбаға қатысты сынға немесе ескертулерге, сондай-ақ қолжазбаны қарауға және жариялауға қатысты редакторлармен өзара әрекеттесуге байланысты этикалық стандарттарды құрметтеуге тиіс.

5.17. Осы стандарттың 5-бөлімінде көрсетілген этикалық принциптерді сақтамау автор(лар) жариялау этикасын өрескел бұзу ретінде қарастырылады және қолжазбаны сараптамадан және/немесе жариялаудан алып тастауға негіз береді.

6. РЕЦЕНТТЕРДІҢ ЖАРИЯЛЫҚ ЭТИКА ПРИНЦИПТЕРІ

6.1. Рецензент қолжазбаға сараптамалық бағалауды объективті түрде жүргізуге міндеттенеді. Автор(лар)ды жеке сынға алуға болмайды.

6.2. Рецензент өз пікірлеріне дәлел келтіріп, қолжазбаны журналда жариялауға қабылдау немесе қабылдамау туралы шешімін негіздеуі керек.

6.3. Рецензент өз рецензиясының мазмұнына қолжазбаның шығу тегінің, қолжазба авторларымен (авторларымен) жеке және/немесе басқа қатынастардың және коммерциялық ойлардың әсер етуіне жол бермеуі керек.

6.4. Рецензент өзі ұсынған қолжазбаның рецензиясы қолжазбаны журналда жариялауға қабылдау немесе қабылдамау туралы түпкілікті

редакциялық шешімдерді қабылдау үшін негіз болатынын есте сақтауы керек, сонымен қатар авторға қолжазбаны жақсартуға көмектеседі.

6.5. Рецензентке қарауға берілген қолжазба құпия құжат ретінде қарастырылуы керек.

6.6. Рецензент ғылыми редактордың және/немесе қолжазба авторларының (авторларының) рұқсатынсыз қолжазбаны басқаларға көрсетуге немесе талқылауға құқылы емес.

6.7. Рецензент жарияланбаған қолжазбаларды жарияламау керек, тек жариялау процесінде оларды қарап шығу және басып шығаруға дайындау қажеттілігінен басқа.

6.8. Рецензиялау барысында алынған ғылыми материалдардың ақпараты мен идеяларын рецензент жеке және/немесе басқа пайдасы үшін пайдаланбауы керек.

6.9. Рецензент қолжазбаны жақсарту үшін ескертулер мен мүмкін жақсартуларды көрсетуі керек.

6.10. Рецензент, егер бұл рецензентке белгілі болса, қаралып жатқан қолжазба мен бұрын жарияланған басқа жұмыс арасындағы елеулі ұқсастыққа редакцияның назарын аударуға міндетті.

6.11. Рецензент қолжазбаны жариялауға рұқсат бермеуі керек, егер оларда бұзушылық фактілері бар деп есептеуге жеткілікті негіздер болса, стандарттар, нормалар мен принциптер ғылыми және/немесе жариялау этикасы, плагиат, басқа да дұрыс емес қарыздар, жалған, жасанды материалдар немесе зерттеу нәтижелері пайдаланылады.

6.12. Рецензент рецензияны редакция белгілеген мерзімде беруге міндетті. Осы шарттарда қолжазбаны қарау және рецензия дайындау мүмкін болмаса, рецензент бұл туралы редакцияны хабардар етуге міндетті.

6.13. Рецензент қолжазбаға қатысты авторлардың немесе мекемелердің кез келгенімен бәсекелестіктен, ынтымақтастықтан және/немесе басқа қатынастардан туындайтын мүдделер қақтығысына әкелуі мүмкін қолжазбаларды қарастырмауы керек.

6.14. Қолжазбаны бағалау кезінде шешім қабылдау үшін оның біліктілігі жеткіліксіз деп есептеген рецензент бұл туралы ғылыми редакторға дереу хабарлауға және қолжазбаны қараудан бас тартуға міндетті.

7. ЖАРИЯЛЫҚ ЭТИКА ПРИНЦИПТЕРІН, НОРМАЛАРЫН ЖӘНЕ СТАНДАРТТАРЫН САҚТАУ

7.1. Баспа этикасының этикалық нормалары бұзылған жағдайда жағдайды мұқият түсініп, ғылыми жұмысты, ұжымдық шарттарды және этикалық нормаларды реттейтін құқықтық нормаларды пайдалану қажет.

7.2. Жариялау процесіне қатысушылардың әдепсіз мінез-құлық мәселесін қарастыру кезінде құпиялылық принципін сақтау керек.

7.3. Адамдарға немесе мүлікке нақты қауіп төнбесе, анонимді айғақтар мен мәлімдемелерді қабылдауға болмайды.

7.4. Этикалық қайшылықтарды шешу талқылаулар мен талқылаулар арқылы жүзеге асырылуы керек.

7.5. Жариялану этикасы қағидалары мен стандарттарын бұзу туралы істер (жағдайлар) ҚазҰУ-дың ғылыми журналдарының Жариялану этикасына сәйкес ресми түрде қаралуға тиіс. әл-Фараби осы стандарттың 8-бөлімінде көрсетілген.

8. АВТОРДЫҢ РЕСМИ ШАҒЫМДАРЫН БЕРУІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ҚАРАУ

8.1. Ғылыми және/немесе жариялау этикасының қағидаттарын, стандарттарын және нормаларын бұзғаны үшін аты-жөні, аты-жөні, байланыс деректері (ұялы телефон нөмірі, пошталық мекенжайы және электрондық пошта мекенжайы) көрсетілген, өтініш берушінің қолы қойылған қағаз немесе электрондық форматтағы автордың шағымы және жариялау процесінің бір немесе бірнеше қатысушыларының әдепсіз әрекеттері үшін шағым берілген жариялау процесінің қатысушысына (қатысушыларына) қатысты ғылыми журнал жұмыс істейтін факультеттегі әдеп жөніндегі комиссияға ұсынылуы тиіс. Олар қарауға және дайындауға, келіп түскен шағымға (шағымдарға) жауап/шешім жіберуге жатпайды. Этикалық комиссия анонимді түрде.

8.2. Шағымның өтініш берушісінің (-лерінің) этика комиссия шағымды қарауының кез келген сатысында шағымды кері қайтарып алуға құқығы бар.

8.3. Өтініш беруші қол қойған шағымды жоққа шығаратын фактілерді этикалық комиссияның қарауына ұсынуға, сондай-ақ әдеп жөніндегі комиссияның шешіміне шағымдануға құқылы.

9. ЖАРИЯЛЫҚ ЭТИКА ПРИНЦИПТЕРІ БҰЗЫЛҒАН ЖАҒДАЙДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ШАРАЛАР

9.1. Этикалық комиссияға шағым түскен кезде жариялау этикасы қағидаты мен стандартын бұзу, әдепсіз мінез-құлық фактісін көрсете отырып, тиісті фактілер тиісті рәсімдерге сәйкес дереу тексерілуге, бейтараптықпен қажетті шаралар қабылдануға, оның нәтижелері бойынша органның шешімі шығарылуға тиіс. Этикалық комиссия хаттама түрінде дайындалуы керек.

9.2. Этикалық комиссияның хаттамасының негізінде немесе кейбір жағдайларда жариялау этикасы қағидасы мен стандартын бұзу, әдепсіз мінез-құлық фактілері бойынша қосымша тексерулерді талап ететін ҚазҰУ-дың Басқарма мүшесі - ғылыми-инновациялық қызмет жөніндегі проректоры заң бұзушылықтардың бар-жоғын анықтау үшін редакция алқасының мүшелері, ғылым және инновациялар бөлімінің директоры мен қызметкерлері, тиісті ғылыми сала мамандары арасынан арнайы комиссия құру туралы бұйрық шығаруға құқылы.

9.3. Жариялану процесіне қатысушыларға қатысты бұзушылық фактілері расталған арнайы комиссия жариялау этикасы тәртіптік комитетке шара қолдану туралы өтініш жасауға құқылы және өкілеттіктері бар.

10.ӨЗГЕРТУ ПРОЦЕДУРАСЫ

10.1. Бұл стандарттың ережелері әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың ғылыми журналдарында қолжазбалар мен жарияланған мақалалардың авторлары, ғылыми редакторлар, редакциялық алқа мүшелері, ҚазҰУ ғылыми журналдарының рецензенттері және нормативтік құжаттардың және/немесе осы стандартпен ескерілмеген шаралардың өзгеруіне байланысты өзгертілуі немесе толықтырылуы мүмкін. Осы стандартқа өзгерістер университеттің Басқарма мүшесі – ғылыми-инновациялық қызмет жөніндегі проректорының бұйрығымен енгізіледі.

10.2. Осы стандартқа өзгерістер университеттің ғылыми және инновациялық қызмет жөніндегі проректорының бұйрығымен немесе университеттің ғылыми және инновациялық қызмет жөніндегі проректорының осы стандарттың жаңа редакциясын бекітуімен енгізіледі.

11. МІНДЕТТЕРДІ БӨЛУ

11.1. Университеттің ғылыми журналында жариялау процесінің әрбір қатысушысы және жариялау процесіне қатысатын тұлғалар осы стандартта көрсетілген жариялау этикасының қағидаттарын, нормаларын және стандарттарын енгізу және сақтау үшін дербес жауапты болады.

11.2. ҚазҰУ факультетіндегі этика комиссияның әрбір мүшесі жариялау этикасының қағида(лары) бұзылған және әдепсіз мінез-құлық анықталған жағдайда қажетті шараларды қабылдауға жауапты.

11.3. Қолжазбаның әрбір авторы басылымдық этика принциптерін қатаң сақтау қажеттілігін басшылыққа алуы және қолжазбаны баспаға ұсынудың барлық кезеңдерінде оларды адал орындауы керек.

12. ҚОРЫТЫНДЫ ЕРЕЖЕЛЕР

12.1 Осы стандарттың орындалуын бақылау әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Басқарма мүшесі - ғылыми-инновациялық қызмет жөніндегі проректорына жүктеледі.